

inkliuzyvnoho navchannia na sotsialno-psykholohichni klimat v inkliuzyvnomu klasi. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 19: Korektsiina pedahohika ta psykholohiia. 2019. Vyp. 37. S. 148–152. **4. Kolupaieva A.A., Taranchenko O.M.** (2016) Inkliuzyvna osvita: vid osnov do praktyky: monohrafiia. Kyiv: ATOPOL, 152 s. **5. Komarova O.** Inkliuzyvna osvita v Ukraini: poiasniuie persha ledi URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah-inklyuzyvna-osvita-v-ukrayini/29722589.html> (data zvernennia: 02.06.2024). **6. Natsionalna stratehiia rozvytku inkliuzyvnoi osvity na 2020-2030 roky** URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/210719-strategiyainklyuziya.pdf>(data zvernennia: 02.06.2024). **7. Synov V., Kovalenko V.** (2022) Modyfikatsiia prohramy «luni turysty-kraieznavtsi» yak zasib zadovolennia osvitnikh potreb shkolariv z intelektualnymy porushenniamy. Naukovi zapysky kafedry pedahohiky, 1(50), S. 105–112. **8. Trykoz S.V., Blech H.O.** (2018) Dytyna z porushenniamy intelektualnoho rozvytku. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok», VH «Kenhuru», 40 s. **9. Chebotarova O.V., Hladchenko I.V.** (2020) Uchni pochatkovykh klasiv iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku: navchannia ta rozvytok: navchalno-metodychni posibnyk. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok», 128 s. **10. Chebotarova O.** (2022) Navchannia ta pidtrymka ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku v umovakh viiny: porady pedahoham. «OSOBLIVA DYTINA: navchannia i vykhovannia», № 3, S. 40–51. **11. Shulzhenko D.I.** (2018) Etychna ta psykholohichni skladovi inkliuzyvnoi systemy navchannia uchniv iz intelektualnymy ta autystychnymy porushenniamy. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni MP Drahomanova. Serii 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia, (35), S. 173–180. **12. Shulzhenko D.** (2021) Internalnist yak chynnyk psykholohichnoi hotovnosti vchyteliv do inkliuzyvnoi formy navchannia uchniv iz osoblyvymy osvitnimy potrebamy. Kam'ianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka. S. 181–184.

SHULZHENKO, D. STAVSKA, I. PECULIARITIES OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' CORRECTIONAL WORK WITH STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS.

The article presents the results of the theoretical analysis of research on the problem of teacher training for working with students with special educational needs. It is noted that for the implementation of inclusive education, a state subvention is introduced to support people with special educational needs; state and local budget funds are allocated for the purchase of equipment for inclusive resource centers; purchases of modern world methods of equipping inclusive resource centers have been made; 20% allowances for teachers in inclusive classes (groups) were introduced; teacher assistants' salaries were introduced in each class with students with special educational needs; state and local budgets were allocated to equip resource rooms. The necessity of changes in the minds of teachers has been identified, not only in terms of developing professional skills, but primarily in terms of transforming personal traits to overcome anxiety and fears arising from the implementation of inclusive education in Ukraine. It is empirically proved that a teacher of an inclusive form of education should independently realize the need and importance of conducting his/her own self-analysis of the quality of correctional activities, the effectiveness of the applied methods and the need to create innovative approaches to work during the educational process through the prism of self-awareness. The criteria and indicators of the level of development of the educational work of primary school teachers with children with intellectual disabilities are identified. A methodology for the formation of teacher competencies in inclusive education is proposed. It has been concluded that primary school teachers should have a comprehensive understanding of the pedagogical concepts and principles of inclusive education in order to ensure effective educational activities for all students, including children with intellectual disabilities. It was found that a teacher's readiness to work with children with intellectual disabilities includes not only knowledge of the theoretical foundations of inclusive education, but also the skills and abilities to implement this knowledge in the educational process. Teachers should be prepared to individualize the learning process, use adaptive strategies, and collaborate with other professionals to ensure the optimal development of each child.

Key words: inclusive education, primary school teacher, special educational needs, students with intellectual disabilities, correctional work.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2024.46.21>

УДК: 378:37.09.12,012,3-053:35

Ю.В. Шевченко
y.v.shevchenko@udu.edu.ua

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

У даній статті досліджується питання особливостей психолого-педагогічного супроводу дітей молодшого шкільного віку, які мають порушення емоційно-вольової сфери та організація навчання таких дітей у закладі освіти. Молодший шкільний вік є важливим етапом для розвитку та становлення дитини як особистості, для подальшого адаптивного входження в соціальне життя. Мета даної статті полягає в тому, щоб проаналізувати проблему психолого-педагогічного супроводу молодших школярів із порушеннями емоційно-вольової сфери в закладі освіти. Автор зазначає що, молодші школярі мають навчитися та вміти адаптуватися до навчального середовища, долати труднощі, бути відкритими і доброзичливими, а отже мати сформовані соціальні компетентності та ефективно керувати власними негативними емоційними реакціями на події їхнього життя. Для цього необхідно, щоб дитина мала позитивну самооцінку і позитивне уявлення про себе, власну гідність та володіла навичками встановлення власних меж, що в подальшому слугуватиме позитивній «Я-концепції» у більш старшому віці.

Ключові слова: психологічний супровід, молодші школярі, емоційно-вольові порушення, заклад освіти.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем сучасної освіти є проблема навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Це пов'язано з тим, що на сьогоднішній день багато дітей мають порушення у емоційно-вольовому та поведінковому розвитку, що впливає на розвиток системи соціальних відносин дітей в подальшому та перешкоджає освоєнню освітніх програм без особливих умов та організації відповідного супроводу.

Аналіз досліджень і публікацій. Концепція супроводу як напряму надання допомоги дітям, почала розроблятися вченими Дж. Аткинсон, О. В. Запорожець, Г. С. Костюк, Е. Мейман, Т. Рибо, Р. Мея, Л. Фарбера, У. Джемса, Е. Торндайком, А. Коллінз, Ж. Піаже. На сучасному етапі розвитку напряму супроводу дітей, які мають особливі освітні потреби і безпосередньо емоційно-вольові порушення, займаються українські науковці В. Бондар, Л. Прохоренко, В. Засенко, Т. Ілляшенко, В. Тарасун, А. Шевцов, А. Обухівська, О. Чеботарьова та інші. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемі психолого-педагогічного супроводу молодших школярів із порушеннями емоційно-вольової сфери в закладі освіти, багато питань щодо навчання дітей з особливостями негативних емоційно-вольових проявів залишаються нерозглянутими, як наслідок у фахівців закладів освіти виникає багато труднощів у роботі з даною категорією молодших школярів.

Мета даної статті полягає в тому, щоб проаналізувати проблему психолого-педагогічного супроводу молодших школярів із порушеннями емоційно-вольової сфери в закладі освіти.

Виклад матеріалу дослідження. У науковій літературі молодший шкільний вік є важливим етапом у розвитку дитини, оскільки саме в цей період відбувається формування основних емоційних і вольових якостей. Порушення емоційно-вольової сфери можуть суттєво впливати на навчальну діяльність, соціальну взаємодію та загальний психічний розвиток дітей. Дослідження цього питання є актуальним для виявлення причин, проявів та можливих шляхів корекційних впливів при таких порушеннях [9, с. 22].

Важливого значення набувають основні прояви порушень емоційно-вольової сфери у молодших школярів під час шкільного навчання, а саме: емоційна нестабільність, коли діти можуть проявляти різкі зміни настрою, лабільність емоційних проявів, підвищену дратівливість, тривожність або схильність до депресивних станів. Ці прояви можуть бути пов'язані з труднощами у адаптації до шкільного середовища, проблемами у спілкуванні з однолітками чи вчителями. На особистість молодшого школяра має великий вплив знижена саморегуляція, адже молодші школярі із порушеннями емоційно-вольової сфери часто не здатні самостійно контролювати свої емоції та поведінку. Це може проявлятися у спалахах гніву, імпульсивних діях, нездатності зосередитися на навчальній діяльності [7, с. 308].

У молодших школярів які мають порушення емоційно-вольових процесів, наявні проблеми з мотивацією. Відсутність внутрішньої мотивації до навчання та інших видів діяльності є поширеним проявом порушень емоційно-вольової сфери, як зазначають дослідники. Такі діти можуть виявляти байдужість до успіхів та невдач, відмовлятися від виконання завдань.

Важливим значенням для розвитку емоційно-вольових порушень в аспекті психолого-педагогічного супроводу є розуміння причини даних порушень, до яких належать:

1. Біологічні фактори. Порушення розвитку та функціонування нервової системи, генетичні особливості, хронічні захворювання можуть впливати на розвиток емоційно-вольової сфери дитини.

2. Психологічні фактори. Травматичні події, нестабільна емоційна атмосфера в сім'ї, певні неадаптивні стилі сімейного виховання, конфлікти з однолітками та вчителями можуть спричиняти порушення емоційного стану дитини.

3. Соціальні фактори. Недостатня підтримка зі сторони батьків, вчителів, негативний вплив медіа, гаджетів та перегляд агресивного контенту, відсутність позитивних зразків поведінки також є причинами порушень емоційно-вольової сфери.

Діти з порушенням розвитку емоційно-вольової сфери мають особливі освітні потреби, потребують стимулюючої підтримки та мотивації під час навчання і розвитку, збагачення досвіду взаємодії з однолітками та дорослими [9, с. 28].

Варто зазначити що порушення емоційно-вольової сфери часто є симптомом або проявом інших порушень. До такої групи належать діти із порушенням розвитку, які мають такі особливості як: порушення психологічного розвитку; інтелектуальні порушення; порушення розвитку мовлення (загальне недорозвинення мовлення, порушення мовлення системного характеру); порушення слуху та зору; порушення опорно-рухового апарату; системні соматичні порушення, що впливають на засвоєння освітніх програм (ГРВІ, діабет, астма, atopічний дерматит тощо).

Слід зазначити, що в останні роки стрімко збільшується кількість дітей із порушеннями емоційно-вольової сфери. До типових порушень емоційно-вольової сфери, що потребують психолого-педагогічного супроводу в закладі освіти та підтримки зі сторони вчителів є: гіперактивні прояви поведінки, неврози, страхи, підвищена тривожність, підвищена стомлюваність, агресивність у поведінці, негативізм, демонстративність поведінки, гіпертрофована впертість, інфантилізм, порушення навичок спілкування та самообслуговування, стереотипність поведінки [8, с. 110].

Гіперактивна поведінка характеризується підвищеною руховою активністю молодших школярів, імпульсивністю, високою відволіканням та низькою концентрацією уваги на навчальних завданнях. Гіперактивна дитина робить багато неспокійних, різких рухів усім тілом. Якщо гіперактивному школяреві запропонувати виконати якесь завдання, то, як правило, він починає його виконувати, не дослухавши інструкцію до кінця, а згодом виявляється, що він не знає, що потрібно робити. Молодші школярі з гіперактивною поведінкою важко адаптуються в школі, погано входять до дитячого колективу, часто мають прогалини у навчанні та проблеми у взаєминах з однолітками.

Тривожна дитина напружено дивиться на все, що відбувається довкола, несміливо вітається, розмовляє тихим голосом. Також тривожні діти відрізняються надмірним занепокоєнням, часто песимістичні, відчувають себе безпорадними, цураються всього нового. Вони відрізняються самокритичністю, мають низьку самооцінку, прагнуть схвалення дорослими їх діяльності. Для тривожних дітей нерідко характерні та соматичні проблеми [8, с. 128].

Реалізуючи агресивну поведінку дитина суперечить нормам і правилам життя людей у суспільстві, завдає шкоди «об'єктам нападу», завдає фізичної шкоди дітям і викликає у них психологічний дискомфорт. Агресивні діти легко збудливі, дратівливі, непоступливі, ворожі до оточуючих. Їхні стосунки з оточуючими людьми завжди напружені та амбівалентні. Агресивність негативно позначається на здоров'ї молодших школярів. Орім того, агресивність, ставши стійкою особистісною рисою, негативно позначається на процесах особистісного розвитку та соціалізації цих дітей у наступних вікових періодах [10, с. 40].

Демонстративність поведінки, яка часто є наслідком нестачі уваги зі сторони значимих близьких або членів родини, як правило, характеризується свідомим і несвідомим порушенням прийнятих норм і правил поведінки, особливо порушенням дисципліни на уроках та під час перерви. Внутрішньо та зовні така поведінка адресована дорослим. Часто дітям із високою демонстративністю властива любов до «викривленої поведінки». Для привернення уваги такі діти, можуть використовуватися різні засоби: «гримаси», примхи, істерики, а іноді підкреслено «ідеальна» поведінка і навіть навмисна сором'язливість.

Про інфантильну поведінку кажуть у тому випадку, коли в поведінці дитини зберігаються риси,

властиві більш ранньому віковому періоду. Інфантилізм у поведінці передбачає особистісну незрілість переважно емоційно-вольових властивостей і якостей характеру. У молодших школярів інфантилізм проявляється такими особливостями: слабкою здатністю дитини підпорядковувати свою поведінку вимогам ситуації, невмінням стримувати свої бажання та емоції, дитячою безпосередністю, переважанням ігрових інтересів (більш характерних для дошкільнят) у молодшому шкільному віці, безтурботністю, підвищеним безпідставним настроєм, недорозвиненням почуття обов'язку, нездатністю до вольової напруги та подолання труднощів, підвищеною навіюваністю, відносною слабкістю абстрактно – логічного мислення, словесно-логічної пам'яті, дефіцитом пізнавальної активності під час навчання, відсутністю шкільних інтересів, не сформованістю позиції учня, швидкою перенасиченістю у будь-якій діяльності, яка потребує активної уваги та інтелектуальної напруги, прагненням бути у суспільстві дітей молодшого віку або тих, хто ними опікується, недостатньою диференціацією міжособистісних відносин, повільним засвоєнням навичок, що виховуються, і зниженим запасом знань про навколишній світ [11, с. 334].

Порушення спілкування виникає при порушеному розвитку комунікативної компетентності, слід зазначити, що становлення комунікативної компетентності у молодшому шкільному віці відбувається у процесі становлення навчальної діяльності дитини. У дитини з порушенням спілкування наявний неадекватно сформований образ однолітка. Така дитина не засвоює норми та правила взаємодії з однолітками, утрудняється або нездатна розуміти емоції та почуття іншої людини, не має сформованих стратегій поведінки для виходу з конфліктних ситуацій. Також можлива відсутність позитивного ставлення до однолітка, переважання конкурентного спрямування до однолітків. Діти з порушенням спілкування часто не вміють досягати своїх цілей у спілкуванні з урахуванням інтересів однолітків, демонструють нездатність до конструктивного співробітництва.

Спеціальні дослідження проблем поведінки молодших школярів показали, що причини такого стану труднощів, що виникають, можуть бути різними. В одних випадках, порушення є наслідком неадекватного (захисного) реагування дитини на ті чи інші труднощі шкільного життя або на стиль взаємовідносин з дорослими і однолітками, що не задовольняє дитину. Поведінка дитини відрізняється нерішучістю чи негативізмом, впертістю, агресією. Здається, що діти з такою поведінкою не бажають поводитися добре та спеціально порушують дисципліну. Проте це враження помилкове. Дитина справді не в змозі впоратися зі своїми переживаннями. Наявність негативних переживань призводить до порушень емоційно-вольової сфери, мотивації і поведінки загалом, що є приводом виникнення конфліктів з однолітками і дорослими та порушенням шкільного навчання.

В інших випадках проблеми поведінки при порушенні емоційно-вольової сфери визначаються індивідуальними особливостями дитини, зокрема, особливостями перебігу нервових процесів: нестабільністю психічних процесів, психомоторною загальмованістю, або, навпаки, психомоторною розгальмованістю. Ці особливості перебігу нервових процесів виявляють себе переважно у гіперактивній поведінці з характерною емоційною нестійкістю, легкістю переходу від підвищеної активності до пасивності та, навпаки, від повної бездіяльності до невпорядкованої активності [11, с. 344].

Загалом труднощі у становленні поведінки молодших школярів, які мають порушення емоційно-вольової сфери, найчастіше зумовлені відсутністю чи затримкою становлення відповідних віку дитини інтеграційних особистісних новоутворень, і як наслідком наявності проблем у поведінці молодших школярів стає шкільна дезадаптація, низька успішність, низька самооцінка дитини та її невпевненість у собі, наявність соціально-опосередкованих страхів, підвищена тривожність, а також труднощі у побудові конструктивних відносин із оточуючим середовищем.

Збільшення в останні роки кількості дітей з порушеннями у розвитку емоційно-вольової сфери, що призводить до порушення поведінки, призводять до негативних наслідків та виражених труднощів у навчанні, викликає необхідність здійснення психолого-педагогічного супроводу учнів вже з перших років навчання у школі з урахуванням особливостей їхнього психологічного та фізичного розвитку [3, с. 344].

У сучасній психологічній літературі під психолого-педагогічним супроводом розуміється система професійної діяльності фахівців команди психолого-педагогічного супроводу, спрямованої на створення соціально-психолого-педагогічних умов для успішного навчання та розвитку дитини в ситуаціях взаємодії у шкільному середовищі, серед однолітків та в умовах родини.

Сенс даного супроводу полягає у організації співробітництва з дитиною, фахівцями та батьками, спрямованого на розвиток емоційно-вольової та мотиваційної сфери, самопізнання, пошук шляхів керування внутрішніми мотивами власних бажань, системою відносин, поведінкою, навчання використання різних варіантів вирішення своїх проблем та пошук шляхів самореалізації [4, с. 236].

Психолого-педагогічний супровід молодших школярів із порушенням емоційно-вольової сфери будується на основі таких принципів:

1. Опора на «зону актуального розвитку», визнання пріоритетності внутрішнього світу кожної дитини.

2. Самостійність дитини в оволодінні системою відносин зі світом та із самою собою через самостійне прийняття рішень та самостійні дії.

3. Здійснення супроводу з використанням психолого-педагогічних засобів, за участю команди супроводу і через традиційні форми навчальної та виховної взаємодії.

Система роботи, спрямованої на корекційну роботу наявних порушень емоційно-вольової сфери молодших школярів, має таку структуру:

1. Аналіз середовища розвитку дитини, можливостей для навчання та розвитку, вимог до рівня розвитку дитини, її можливостей та здібностей.

2. Відстеження актуального рівня розвитку дитини та її динаміки.

3. Визначення критеріїв ефективності навчання та розвитку, визначення умов її успішного розвитку та навчання на основі реалізації індивідуального підходу.

4. Розробка індивідуальних програм для дитини корекційно-розвивальної спрямованості, розробка індивідуальних корекційних маршрутів.

5. Розробка та реалізація певних заходів, індивідуальних та групових занять, форм та методів роботи з урахуванням індивідуальних особливостей дитини.

6. Створення системи роботи з проведення таких заходів за обов'язкового дотримання умови створення ситуацій успіху кожній дитині, спираючись на сильні сторони дитини і акцентуючи на них увагу [5, с. 118].

Первинний аналіз умов розвитку дитини, її навчання та виховання включає вивчення фахівцями даних висновку Інклюзивно-ресурсного центру та наданої інформації про дитину її батьками.

Актуальний рівень розвитку емоційно-вольової сфери дитини може відбуватись на початковому етапі індивідуальної роботи із самою дитиною та з її батьками за допомогою методів психодіагностики практичним психологом закладу освіти. Діагностиці підлягають рівень тривожності, наявність страхів, рівень розвитку довільності, агресивність, особисті якості, акцентуації та риси характеру, стиль спілкування, самооцінка. Участь батьків у психо-діагностичному обстеженні полягає у заповненні карти спостережень за дитиною [1, с. 156].

До кожного порушення емоційно-вольової сфери мають бути розроблені критерії, якими можна робити висновки про наявність у дитини порушення та потребу у комплексній оцінці розвитку у ІРЦ. Завдання батьків – спостерігати за дитиною та фіксувати наявні особливості прояву порушення.

Індивідуальна робота з дітьми, які мають порушення емоційно-вольової сфери, проводиться у наступних напрямках під час занять у закладі освіти: зняття м'язової напруги, розвиток вміння діяти за правилом та вольовим регулюванням, робота з гнівом, навчання навичкам розпізнавання та контролю негативних емоцій, формування здатності до емпатії, довіри та співчуття, корекція самооцінки, навчання вмінню керувати собою, своєю поведінкою і діями, у тому числі в конкретних, найбільш хвилюючих ситуаціях, розвиток комунікативних навичок, формування почуття довіри та впевненості в собі [7, с. 308].

Система психолого-педагогічних корекційних заходів в закладі освіти обирається індивідуально для кожної дитини і складається з різних методів та прийомів роботи з даною категорією дітей. Для корекції порушень емоційно-вольової сфери систематично використовуються такі методи та прийоми: вправи на м'язове розслаблення, дихальні вправи, арт-педагогічні технології, пісочна терапія, заняття в сенсорній кімнаті, кімнаті психологічного розвантаження (такі кімнати мають мати відповідне оснащення – тактильні доріжки, сухий басейн, світлові проектори, світлосвукові панелі), тілесно-орієнтовані вправи, ігрова терапія, ігри-драматизації, казкотерапія, аутогенне тренування (прослуховування аудіозаписів з формулами розслаблення з подальшим виконанням вправ вдома з батьками чи самостійно).

Особливо важливою для психолого-педагогічного впливу на порушення емоційно-вольової сфери у молодших школярів є робота з батьками дитини яка передбачає: ознайомлення з психологічним портретом дитини, складеним з урахуванням виявлених порушень емоційно-вольової сфери, надання батькам інформаційних матеріалів (до прикладу - «Правила роботи з гіперактивною/агресивною дитиною», «Правила гри та навчання з гіперактивною/агресивною дитиною» тощо), виконання батьками даних рекомендацій, обов'язковий зворотний зв'язок від батьків [6, с. 282].

Психолого-педагогічний супровід дитини з емоційно-вольовими порушеннями в закладі освіти є основою професійної діяльності педагогічних фахівців, адже завдяки їх майстерності стає можливим поєднання мети психологічної та педагогічної практики та їх фокусування на особистості школярів. У процесі супроводу педагоги та усі члени команди психолого-педагогічного супроводу, створюючи ситуації виборів різного характеру, спонукають молодшого школяра приймати самостійні рішення, допомагають йому прийняти на себе відповідальність за власне життя та мотивують до засвоєння позитивних еталонів соціальної компетентності загалом.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Таким чином, порушення емоційно-вольової сфери у молодших школярів є серйозною проблемою, яка вимагає комплексного підходу до її вирішення. Важливою є своєчасна діагностика та виявлення причин порушень, а також використання ефективних методів визначених командою психолого-педагогічного супроводу на основі висновку ІРЦ про стан дитини, методів які включають психотерапевтичні впливи, педагогічні, психологічні та соціальні підходи. Співпраця між батьками, вчителями та фахівцями ІРЦ у сфері психолого-педагогічної підтримки і допомоги є ключовим фактором у подоланні цих порушень та забезпечує гармонійний розвиток дитини в подальшому соціальному житті.

Психолого-педагогічний супровід створює умови для максимального особистісного розвитку дитини та її ефективного навчання, є гарантом кращого пристосування молодшого школяра до умов шкільного середовища, шкільних вимог та шкільного середовища до нього. Психолого-педагогічний супровід є актуальним та перспективним напрямом як з погляду осмислення цілей та завдань роботи фахівців закладу освіти, так і з точки зору розробки конкретних моделей їх професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. **Т.Г. Веретенко, І.Д. Зверєва, Н.Ю. Шевченко** (2006). Основи батьківської компетентності: навч. посіб. 156 с. 2. **О. Главник, Г. Бевз.** (2005). Технологія тренінгу: навч. посіб. 112 с. 3. **Бех І.Д.** (2003). Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: наук. Видання. 344 с. 4. **Федорченко Т.** (2008). Рання профілактика девіантної поведінки молодших школярів: навч.- метод. посіб. 236 с. 5. **Поліщук В.М.** (2005). Криза 7 років: феноменологія, проблеми: навч. посіб. для студентів вузів 118 с. 6. **Оржеховська В.М.** (2006). Превентивна педагогіка: навч.- метод. посіб. 282 с. 7. **Гончаренко С.У.** (2010). Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. ТОВ фірма «Планер». 308 с. 8. **Кузнєцов М.А.** (2012). Вольова регуляція особистості: основні закономірності, етапи і механізми. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 43, частина І. С. 110-128. 9. **Мартиненко І.В.** (2007). Формування мотиваційно-вольової готовності дітей шестирічного віку із загальним недорозвиненням мовлення до шкільного навчання: автореф. дис...канд. психол. наук: 19.00.08. 22-30 с. 10. **Павелків Р.В.** (2005). Розвиток моральної свідомості та самосвідомості в молодшому шкільному віці: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. 40 с. 11. **Поуль В.С.** (2007). Вивчення особливостей вольової поведінки старших дошкільників. Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Том 4. № 6. – С. 334-344.

References:

1. **T.G. Veretenko, I.D. Zvyeryeva, N.Yu. Shevchenko** (2006). *Osnovy` bat`kivs`koyi kompetentnosti: navch. posib.* 156 s. 2. **O. Glavny`k, G. Bevz.** (2005). *Technologiya treningu: navch. posib.* 112 s. 3. **Bekh I.D.** (2003). *Vy`hovannya osoby`stosti. Osoby`stisno oriyentovany`j pidxid: naukovoprakty`chni zasady`:* nauk. Vy`dannya. 344 s. 4. **Fedorchenko T.** (2008). *Rannya profilakty`ka deviantnoyi povedinky` molodshy`x shkolyariv: navch.- metod. posib.* 236 s. 5. **Polishhuk V.M.** (2005). *Kry`za 7 rokiv: fenomenologiya, problemy: navch. posib. dlya studentiv vuziv* 118 s. 6. **Orzhexovs`ka V.M.** (2006). *Preventy`vna pedagogika: navch.- metod. posib.* 282 s. 7. **Goncharenko S.U.** (2010). *Pedagogichni*

doslidzhennya: metodologichni porady` molody`m naukovcyam. TOV firma «Planer». 308 s. **8. Kuznyeczov M.A.** (2012). Vol`ova regulyaciya osoby`stosti: osnovni zakonmirnosti, etapy` i mexanizmy`. Visny`k Xarkivs`kogo nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni G.S. Skovorody`. Psy`xologiya. Vy`pusk 43, chasty`na I. S. 110-128. **9. Marty`nenko I.V.** (2007). Formuvannya moty`vacijno-vol`ovoyi gotovnosti ditej shesty`richnogo viku iz zagal`ny`m nedorozvy`nenniyam movlennya do shkil`nogo navchannya: avtoref. dy`s...kand. psy`xol. nauk: 19.00.08. 22-30 s. **10. Pavelkiv R.V.** (2005). Rozvy`tok moral`noyi svidomosti ta samosvidomosti v molodshomu shkil`nomu vici: avtoref. dy`s. ... d-ra psy`xol. nauk: 19.00.07. 40 s. **11. Poul` V.S.** (2007). Vy`vchennya osobly`vostej vol`ovoyi povedinky` starshy`x doshkil`ny`kiv. Zbirny`k naukovy`x pracz` insty`tutu psy`xologiyi im. G. S. Kostyuka APN Ukrayiny`. Tom 4. # 6. – S. 334-344.

SHEVCHENKO, Y. PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS WITH EMOTIONAL AND VOCATIONAL DISORDERS IN THE EDUCATIONAL INSTITUTE

This article examines the issue of the peculiarities of psychological and pedagogical support for children of primary school age who have disorders of the emotional and volitional sphere and the organization of education of such children in an educational institution. Early school age is an important stage for the development and formation of a child as an individual. for further adaptive entry into social life. The purpose of this article is to analyze the problem of psychological and pedagogical support of younger schoolchildren with disorders of the emotional and volitional sphere in an educational institution. The author notes that younger schoolchildren must learn and be able to adapt to the educational environment, overcome difficulties, be open and friendly, and therefore have formed social competences and effectively manage their own negative emotional reactions to events in their lives. For this, it is necessary for the child to have positive self-esteem and a positive image of himself, his own dignity and possess the skills of setting his own limits, which will later serve a positive «self-concept» at an older age.

Key words: psychological support, younger schoolchildren, emotional and volitional disorders, educational institution.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2024.46.22>

УДК: 376-056.263:159.955[:373.3

В.М. Шевченко

v.m.shevchenko@udu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-0119-3206>

Н.О. Карабуля

23fsio.n.karabulia@std.udu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0004-7574-3471>

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З УКРАЇНОЮ, ЯК ДЕРЖАВОЮ

У статті досліджується питання патріотичного виховання дітей з порушеннями слуху, акцентуючи увагу на розробці і впровадженні методичних підходів для ознайомлення дітей з Україною як державою. Метою дослідження є створення дидактичних матеріалів та програм, які враховують специфічні потреби дітей з порушеннями слуху, та оцінка їхньої ефективності через проведення експериментальних занять. Автор зазначає, що в процесі дослідження використовувалися інтерактивні методи навчання, такі як рольові ігри, вікторини та майстер-класи, що сприяли активному залученню дітей та підвищенню їхньої зацікавленості у навчанні. Результати проведеної роботи свідчать про значне покращення знань дітей про державні символи, розвиток соціокультурної компетентності та підвищення рівня національної самосвідомості. Важливими компонентами успішного засвоєння знань є використання методичних підходів та їхній позитивний вплив на розвиток особистості дітей з порушеннями слуху, співпраця з батьками, яка відіграла важливу роль у процесі патріотичного виховання, сприяючи більш ефективному засвоєнню знань та розвитку національної самосвідомості у дітей.

Ключові слова: патріотичне виховання, діти з порушеннями слуху, національна самосвідомість, інтерактивні методи навчання, інклюзивне освітнє середовище.

Постановка проблеми. Патріотичне виховання дітей з порушеннями слуху є надзвичайно важливим аспектом сучасної освіти. Це сприяє формуванню у дітей почуття національної ідентичності, любові до рідного краю та розуміння своєї ролі у суспільстві. Особливо це актуально для дітей з